

İKTİSAT GRUBU ÖNGÖRÜ ÇALIŞMASI: DENEYİMLER-İZLENİMLER

Prof. Dr. Fikret Şenses

ODTÜ İktisat Bölümü

Türkiye Bilimler Akademisi'nin Sosyal Bilimler alanında başlattığı öngörü çalışmasına davet edildiğimde öngörü çalışmasının ne anlama geldiği konusunda hiçbir bilğim yoktu. Belki bir ip ucu elde edebilirim beklentisiyle ilk toplantıda bu tür çalışmaların İngilizce karşılığını sorduğumu ve “foresight studies” yanıtını aldığımı anımsıyorum. Bu yanıtın da bende çoğu doğa bilimlerine yönelik son derece cılız çağrışımlar yarattığını itiraf etmeliyim.

İlk toplantıda verilen ön bilgiler, yapılması istenenlere ilişkin olarak beni bir ölçüde aydınlatmış olsa da bu çalışma bağlamında yapılması istenenin yirmi yıl sonrasını öngörmekle, ona ilişkin “hayal düzeyinde de olsa” olabilecekleri şimdiden kestirmekle ve onlara dayanarak hedefler belirlemekle ilgili olduğunu anladığımda doğrusu bir miktar kaygılanmıştım da. Oysa geleceğe yönelik tahminlerde bulunmak iktisat bilim dalının ve özellikle de ekonometriyle uğraşan meslektaşlarımızın yabancıları olmadıkları bir alandı. Bilinçaltımda, sanırım, yaşamının çok değerli 4-5 yılını dünya petrol piyasalarındaki olası fiyat eğilimlerini tahmin etmeye hasretmiş, 1970'li yılların başlarında birlikte doktora yaptığımız Avustralyalı arkadaşımın başına gelenler vardı. Onun modeli, gelecek beş yılda fiyatların en çok yüzde onluk bir artış göstereceğini tahmin ediyordu ama tam tezini teslim edeceği sırada fiyatlar yaklaşık yüzde 400 artmıştı.

Kaygılarım yerini kısa sürede iyimserliğe terk etti. Birincisi, sosyal bilimlerde öngörü çalışmaları, sadece grup üyesi meslektaşlarım için değil bütün dünyada oldukça yeni bir alan olduğu için acemiliklerimiz hoş görülebilirdi. Daha da önemlisi, iktisat bilim dalında önemli çalışmalar yapmış meslektaşlarımızın katılımıyla uyumlu bir çalışma grubu oluşturmuştuk. Grup üyelerimiz birlikte bilim dalımızda gerek eğitim gerekse araştırma alanında oldukça uzun sayılabilecek bir birikimi temsil ediyordu. Hepimiz bilim dalımıza ilişkin tedirginliklerimizi ve özlemlerimizi özel sohbetlerimizde olsun çeşitli makalelerimizde olsun zaten dile getiriyorduk. Uyum içinde birlikte düşünmenin ve üretmenin yaratacağı heyecanı da bu birikime katarsak bu tür bir çalışma, yaratması olası tartışma ortamıyla grup dışındaki meslektaşlarımızın da katkılarıyla zenginleşebilir ve bilim dalımıza yön verecek bir programa dönüşebilirdi.

İktisat grubu olarak ilk toplantımızı 25-27 Şubat 2005 tarihlerinde Bolu'da yaptık. Beni meşgul eden yukarıdaki kaygı ve soruların diğer meslektaşlarım tarafından da dile getirilmesi en baştan bizi ortak bir noktada buluşturdu. Sağlıklı bir öngörü çalışmasının önkoşulu olarak mevcut durumu önyargısız değerlendirmek olduğunu, ancak asıl yapılması gerekenin geleceğe yönelik kestirimlerde bulunmak ve hedefler koymak olduğu yaklaşımını benimsedik. İlk öngörümüzü önümüzdeki yirmi yılda bilim dalımızı meşgul etmesi olası konuları belirleyerek yaptık. Bu konular arasında doğal olarak eğitim ve araştırma alanları ön plana çıktı. Grup içinde hâkim iktisat yaklaşımını benimseyen ve ona en azından kuşkuyla yaklaşan meslektaşlarımızın bulunmasını çalışmalarımız için bir engel değil aksine bir zenginlik olarak gördük. Hâkim iktisat yaklaşımı ve ona yöneltelen eleştiriler belirlediğimiz çalışma alanları arasında ön plana çıkan bir başka konu oldu. Bu konuyu , yeni kuramsal yaklaşımlar, iktisatta matematiğin kullanımı, kalkınma iktisadı ve iktisat metodolojisi bağlamlarında ele almayı tasarladık. Bunların ötesinde, işsizlik, yoksulluk, bölüşüm ve carî açık gibi sorunların da her koşulda gündemde önemli bir yer tutacağı konusunda görüş birliğine vardık.

Bu konular üzerindeki tasarımlarımızı ve hedeflerimizi iki temel senaryo üzerinde kurgulamayı kararlaştırdık. Bunlardan birincisini, neoliberal küreselleşmenin derinleşerek sürmesi ve bu süreç içinde Türkiye'nin belki AB'ye tam üye olarak dünya ekonomisiyle giderek artan ölçülerde eklemelenmesi olasılığı oluşturdu. İkincisini ise, bu sürecin çeşitli nedenlerle tökezlemesi, Dünya ekonomisinin ağırlık ve çekim merkezinin Hindistan ve Çin'in ön plana çıktığı bir ortamda Asya kıtasına kayması ve bugünkü nüfus eğilimleri dikkate alındığında az gelişmiş ülkelerin dünya nüfusu içindeki ağırlığının bugünkünün de üstüne çıkması olasılığı olarak belirledik.

Bolu toplantısında diğer sosyal bilim alanlarındaki seçkin meslektaşlarımızla aynı ortamı paylaşmak ve onların deneyim ve görüşlerini dinlemek fırsatını yakaladık. Uzun sayılabilecek meslek yaşamımda ilk kez yakaladığım bu fırsat sosyal bilimlerin aslında bir bütün olduğu ve aralarındaki etkileşimin artırılması gerektiği doğrultusundaki görüşümü pekiştirdi.

İktisat grubu 25 Haziran 2005 tarihinde bu defa İstanbul'da toplandı. Grup üyelerinin Bolu toplantısında üstlendikleri konularda hazırladıkları metinleri gün boyu tartıştık ve görüş alışverişinde bulunduk. Bilim dalımızın ne kadar geniş bir alana yayıldığını ve büyük bir dinamizm içinde bugünkü geniş sınırlarını dahi zorladığını bir kez daha gözlemledik. Hedeflerimizden birisinin kendi içinde etkileşen bir akademik topluluk oluşturmak olduğu bilinci içinde ve bu hedef doğrultusunda çeşitli nedenlerle grubumuz içinde yer alamayan

meslektaşlarımız başta olmak üzere bilim dalımızdaki akademik ve kamu ve özel kesim araştırma birimlerinde görev yapan iktisatçıların görüşlerine de çeşitli biçimlerde başvurmayı ve 15 Ekim ve 26 Kasım tarihlerinde yine İstanbul'da yapacağımız toplantılar sonunda hazırlayacağımız nihâî raporumuzu hazırlarken onların görüşlerini de dikkate almayı kararlaştırdık.

“Hayal ürünü olsa da düşüncelerinizi yansıtın” ve “Aklınızdan ne geçiyorsa onları da söyleyin” türü yönlendirmelere, yazılı ödevlerinde bu eğilim içine giren öğrencilerini kıyasıya eleştire gelmiş ve bütün meslek yaşamları boyunca çalışmalarının sonuçlarını bilimsel yöntemlerle ve somut verilerle destekleme titizliğindeki bilim insanları olarak hâlâ tam alışmamış olsak da bu tür bir çabanın yararlı olacağını düşünmeye başladık. Öngörü çalışmamızın bizleri, birlikte, geleceğe ilişkin bir zihinsel egzersize yönelterek şimdiden yaptığı katkının çalışmamızın yaratacağı tartışma ortamıyla daha da artacağını ve ortaklaşa çabalarımız sonucunda oluşacak canlı bir akademik topluluğun sesini evrensel düzeyde de daha çok duyuran bir konuma ulaşacağını umuyorum.